

tokat sokszor kénytelen a gyakorlati cél érdekében feláldozni. A jellemalkotásban idealizál és torzít, a színi hatás kedvéért a Deus ex machina eszközeit is felhasználta (pl. a regős megjelenése 41. l.) s az I. felvonás végén, ugyan-csak a hatás fokozása végett, a cselekvénnyel nem is kapcsolatos, kívülről vett képet alkalmaz. Nagyobb baj (mert ezt az irányzatosság mellett is el lehetett volna kerülni), hogy a szereplők néha helyzetüknek és egyéniségüknek ellentmondó dikciókat mondanak. A hétéves Palkó gyerek például érett kritikát gyakorol a forradalmi állapotok fölött. (50—51. l.). Nincs főhőse, központja a darabnak, mi körül minden kifejlődne s így az egész történet szétesik. Feltűnő magyartalan-ságokat is olvasunk a kötetben. «Ha a regösdal akadályokba ütközne, úgy...»; «a regösdal kottája külön kiadást képez» stb. — Nem jobb, nem rosszabb a darab a műkedvelők számára írt átlagműveknél; a nemes célzat viszont, hogy mikép alakítja át a jazz-banező, kommunizmusall kacérkodó, templom- és munkakerülő falut magyarázós, vallásos és békés, dolgos községgé a leventemozgalom, mindez a darab hibái ellenére is elismerést érdemel. *Gál János.*

Komáromi János: Hat vőlegény. (Regény.) Komáromi regényéből a fiatalság kedvessége és bonhomija árad; írójában van valami a lírai szerelmes és a «naturbursch» szerepköréből. Úgy látszik, ez a vonása teszi oly népszerűvé elsősorban az ifjúság előtt, melynek életnézetével és érzésműdjával a regényében megfiatalodott író egy szinten mozog. Hősei, akik egy darab élet-történetet mondanak el fiatalkorukból, tulajdonképpen nem egyebek, mint megszokozott ifjú Komáromi Jánosok, akik élményeiről, szerelmeikről, kalandjaikról tesznek vallomást. Egy-egy látszólag idegen vonást, mint tesztem e regényben az iskolaigazgatóét, néha belerajzol az író a saját arcába; de ha jól megnézzük, úgy látjuk, hogy e vonás is eredeti, csak vastagítva van: ifjúsága szemérmes tartózkodását, féltékenységét és nők közt természetes járatlanságát túlozza vele az író. Szóval: líra e regény, mint oly sok más is napjainkban s többek közt abban is különbözik a divatos regények jórésztől, hogy jóllehet lányokról szól — lányok is elolvashatják.

A regény formája a Hosszúhajú ve-

szedelemre emlékeztet: keretes elbeszélés. Témája is rokon a Gárdonyival. Gárdonyinál Karácsonyestén összegyűlnek az agglégények s mind-egyik elbeszéli: miért *nem* házasodott meg. A Hat vőlegényben férjek találkoznak s mindegyik azt mondja el: miért és milyen körülmények közt történt házassága. Látnivaló, hogy csak formailag egyezik a téma: tartalmi ellentétéinél fogva mesének, nőábrázolásnak, a férfinak a nőről vallott felfogásának stb. is másnak kell lennie. Ami a kivittelt illeti, Gárdonyi témája már tárgyánál fogva is szerencsésebb, vagy mondjuk: könnyebben megoldható, mint Komáromié. Gárdonyi hőseinek nem kell törődniük aköteles diszkrécióval, mellyel Komáromi férjei asszonyaiknak tartoznak. Azok szabadon beszélhetnek egy bizonyos ismeretlen nőről, vagy a nőről általában, okát adva tőlük való tartózkodásuknak. Ezek a házasságuk történetét mondják el, tulajdonképpen *feleségükről* beszélnek férfitársaságban. Az ember fél: nem válnak-e fecsegők? Mintha az író is érezné e nehézséget: mikor a harmadik vőlegény befejezi elbeszélését, a társaságban lévő egyetlen nő azzal fordul hozzá: «Várjon csak, majd elmondom Angelinának, mi mindent beszélt ki róla». Ez a «kibeszélés» valóban könnyen veszélyeztetné a férfilovagiasságot, ha írónk tapintata nem kormányozná oly biztosan mondani-valóját. Komáromi csaknem mindig elkerüli az «indiszkréció» zátonyait s már ez is próbája jóízülésének.

A regény tárgya tehát a szerelem s ideje a közelmúlt, a háború előtti évek s maga a nagy háború, mely a legtöbb ember szerelmi életébe oly kegyetlenül avatkozott bele. Kalandos élet, hatalmas erőfeszítés, nagy összeroppanások, közben a hűség türelme, szenvedései s végül győzelme: ezek a főbb motívumok a mese bogozásánál. Minden mese más, önálló egész s az utolsót kivéve, mindegyik megnyugtató megoldással végződik. Az utolsó elbeszélés, melyben egy bánatos «özveg» menyasszony várja vissza Oroszországból **vőlegényét**, szomorú akkorddal végzi be a sorozatot. **Ez és az ötödik vőlegény** meséje a legsikerültebb a kötetben. Legkevesebb sikerült a harmadiké, mely szerkesztésében is gyöngé és szétfolyó.

Komáromi többször méltatott írói erényeit egyébként örömmel látjuk viszont e kötetben is. Ezek közül leg-

figyelemreméltóbb közvetlen, az előszó erejével ható hangja. Űde és meleg hang ez, mely az olvasónak hamarosan szívébe lopózik. Skálája is van: megszólal rajt humor, tréfa, fájdalom. Legjobbban mégis tán ott hat, ahol érzelmes jeleneteket mond el: az elválás fájdalmát vagy a viszontlátás örömet fejezi ki. Tán a téma és a szereplők természeté okozza, hogy itt-ott túlon túl elvegyül hangjába bizonyos diákos vonás, melyhez aztán a kifejezőmód kamaszos stílusa is hozzásimul. («Dunsztom sincs róla», «kibabrált velem», «druck» stb.) Azt hiszem, az élőnyelv e túlzott fotografiájára az írónak annál inkább sincs szüksége, mert előadása úgyis maga a természetesség.

Hartmann János.

Komáromi János: Az idegen leány.
A világirodalom legújabb termésében, különösen az új osztrák és német írónál, sok olyan regényt találunk, melynek lélekrajza valósággal kétségbeejti az embert csodálatos finomságaival, mélységével és szugesztivitásával. Különösen a tudatalatti élet mélységeibe tudnak bevilágítani egy pár sorral olyan élesen, hogy szinte megijedünk magunktól. Azt is érezzük, hogy analizsük nem bravur, nem túzjáték. Sokszor szeretet, a rajongás melege is felénk csap az írásból, mégis tudatunk alatt *valami folyton bán bennünket*. Valahogy sosem tudunk egész kényelmesen elterpeszkedni olvasás közben, nem tudjuk magunkat egészen átadni annak az áldott, simogató, egész érzésvilágunkon átáramló érzésnek, amit úgy hívnak: szép-élvezés. Hány vigasztalanabb, sötétebb lelki tragédiát olvastunk már a nagy oroszoknál és mégis valahogy akkor nem zavart minket ez az érthetetlen kínzó érzés. Dosztojevskij legnagyobb pathológiai szörnyűségeinél is valahogy kényelmesebben nyújtóztunk el az élvezésben.

Csodálatos dolgok történnek velünk e nagy orosz vagy angol írók olvasásánál. Olvasunk, olvasunk, egyszer csak felcsodálkozunk: Istenem, hát mi is történik itt? Már régen a legszédítőbb mélységek fölött táncolunk, a legnagyobb tragédia mélységeibe jutottunk s észre sem vettük. Símán, zökkenő nélkül vitt minket a cselekmény, az élet áldott folyamatosságával, a legnagyobb örvényekbe és csak akkor eszméltünk fel, mikor már a kellős közepén vagyunk. Az író maga

sem tudta hova visz bennünket, nem számította ki hogyan, milyen szükségszerű komplikációkon és törvényszerűségeken keresztül. Csak tán egy-egy távoli cél szuggerálta, egy tűzpont, egy messze ködök mögött izzó nap, melyről maga sem tudta mi az, csak ment, ment felé a megbűvöltek öntudatlan-ságával. És itt van a nyitja: mért kísér minket folyton az a *bizonyos kínzó tudat* némely modern író vakító lélekrajzánál. Ezeknél a lélekrajzoknál mindig tudjuk, hogy vigyázat, most nagy mélységek fölött járunk! Mindig érezzük a boncolásnál az orvosi szemüveg hideg csillogását, azt az intelligenciától szinte szúrós tekintetet, mely mindig biztos és tévedhetetlen.

Komáromi János legújabb regénye: *Az idegen leány*, a legmodernebb írók lélekrajzi területein jár, azokon a területeken, ahol a tudatalatti már majdnem egészen uralomra jut a lélekrajzban és a szereplők lelkiélete majdnem az abnormitás, a pathológia határain mozog. Csakhogy — és ez adja a regény csodálatos báját és értékét — Komáromi János erről legtöbbször maga sem tud. Komáromi legtöbbször maga sem tudja, hogy az ő főhősének cselekedeteiben egy túlfeszült, ezer lázzal és lidérccel küzködő idegrendszer ezer lélekrajzi finomsága rezeg. Sok olyan idegállapothoz sodor minket ennek a regénynek a meséje, melyben már víziók különös fényjátékai villóznak fölalkja előtt, de Komáromi írása sohasem mondja: nézzétek, itt a legmodernebb lélektan következik, pathológia, freudizmus, kuéizmus és egyéb izmusok!

Ez a regény ugyanabból a pompás mesélő kedélyből született, mint Komáromi minden eddigi írása. Ugyanaz a minden tudatoságtól irtózó, hallatlanul ösztönös lélek mondja el ezeket a pathológiai tüneteményeket, aki «A régi szerető» napfényes idilljéről, Vidróczky vidám csintalanságáról beszél. Ugyanazon a kis falusi hegedűn muzsikál ma is, nem szerelte át azokkal a modern acélhúrokkal, melyeket a legújabb fizikai kísérletek alapján gyártanak. De most látjuk csak igazán, hogy az ő kis nádihegedűjéből micsoda hangokat tud kicsalni. Csodálatosan megélesedik ebben a regényében minden hangja, sötétebb színezetű, kireszeltebb, valahogy jobban hat az idegekre. Itt a csend mindég *«visitóz»*, a Duna lomha vize *«elsívtl»* a csónak orránál, a Tatra messzi jeges csúcsai *«üvegszilánkok»*. Azelőtt is